

використанням та збереженням належного йому майна. Такий контроль може здійснюватись власником як безпосередньо, так і через уповноважений ним орган. Проте в будь-якому випадку такий контроль не повинен призводити до втручання в оперативно-господарську діяльність підприємства [4, с. 214].

Таким чином, право господарського відання – це право юридичних осіб, що здійснюють підприємницьку господарську діяльність, тобто є суб'єктами підприємництва, похідне від права власності, з обмеженням повноваження розпорядження окремими видами майна за згодою власника (уповноваженого органу).

Література

1. Актуальні проблеми господарського права: [навч. посіб.] / За ред. В. С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 528 с.
2. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини; кол. авт.: О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В. С. Щербина та ін. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с.
3. Таш'ян Р. Право господарського відання майном у законодавстві України, Російської Федерації та Республіки Білорусь: порівняльний аспект / Р. Таш'ян // Юридичний радник. – 2007. – № 1(15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yurradnik.com.ua/>
4. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / В. С. Щербина – 6-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 640 с.

УДК 347.440.14 (043.2)

Гриняк О. Б., здобувач,
НДІ приватного права і підприємництва
ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, м. Київ

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА ЖИТЛО

Відповідно до ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача. Інакше кажучи, за спадковим договором подружжя зобов'язується виконувати розпорядження відчужувача житла і в разі його смерті набуває право спільної власності на житло відчужувача.

Відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа. Подружжя, яке набуває права спільної власності

на житло за спадковим договором може бути зобов'язано вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Водночас науковці слушно звертають увагу на те, що відчужувач не має права покладати на набувача такі зобов'язання, які обмежували б правоздатність останнього, наприклад, взяти на себе обов'язок у подальшому відмовлятися від відчуження того майна, яке набувач отримує за даним спадковим договором, тощо [1, с. 31].

На житло, визначене у спадковому договорі, нотаріус, який посвідчив цей договір, накладає заборону відчуження. Заповіт, який відчужувач склав щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним. Відчужувач має право призначити особу, яка буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після його смерті. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання подружжям, яке є набувачем, його розпоряджень або на вимогу подружжя як набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

С. В. Мазуренко звертає увагу на те, що, на перший погляд, спадковий договір – це договір про передачу майна у власність. Однак проти такого висновку свідчить та обставина, що відчужувач не передає майно, а воно переходить до набувача після смерті відчужувача. При цьому науковець доходить до висновку, що при з'ясуванні юридичної природи спадкового договору, полягає в тому, що в даних відносинах об'єднанні два договори: 1) договір про виконання дій набувачем, що породжує відповідні зобов'язання, змістом яких є дії набувача; 2) договір про передачу права власності на майно відчужувача після його смерті [2, с. 83, 90].

На нашу думку, такий підхід дослідника, що спадковий договір є одночасно договором двох видів – про передачу майна у власність і про виконання дій, не витримує критики, оскільки за спадковим договором відбувається передача майна набувачеві у його власність, і хоча ці дії здійснює вже не відчужувач, а інші особи (один із подружжя, спадкоємці тощо) після смерті відчужувача, набувач стає власником відчуженого на його користь майна.

Водночас в науці цивільного права точаться дискусії щодо можливості укладення спадкового договору через представника, тобто наголошується на тому, чи є він фідуціарним та чи має особистісний характер. Зокрема, С. В. Мазуренко, Р. А. Майданик, В. В. Васильченко вважають, що спадковий договір може вчинятися лише особисто фізичною особою з повною цивільною дієздатністю [2, с. 366; 3, с. 799; 4, с. 36]. На думку інших вчених, навпаки, допускається можливість укладення цього договору через представника, тому що «відповідно до договірної природи правочинів

укладення спадкового договору можливе через представника, принаймні ЦК цього не забороняє» [5, с. 1077].

На нашу думку, варто підтримати О. В. Оніщенка, який вважає, що «можна припустити, що спадковий договір може бути укладений в інтересах малолітньої, неповнолітньої, обмежено дієздатної та недієздатної особи за умови дотримання правил ЦК щодо укладення правочинів з особами, що не мають повної дієздатності», та пропонує «дане питання вирішити на законодавчому рівні шляхом вказівки, що відчужувачем може бути фізична особа незалежно від віку та стану здоров'я (на зразок договору довічного утримання)» [6, с. 3].

Разом з тим вважаємо, що укладення спадкового договору, за яким житло переходить у спільну власність подружжя, все-таки не може здійснюватися через представника, тому що відчужувачу не все рівно, хто буде набувачем його майна (житла). А найбільш повно забезпечити це може лише відчужувач самотійно. Навіть у разі неможливості самотійно здійснювати пошук набувача не слід залучати представника, хоча і справді законом це прямо не заборонено.

Тривають дискусії й в питанні визнання спадкового договору як одностороннього чи двостороннього договору. Так, Є. О. Харитонов, як один із розробників ЦК України, вважає цей договір одностороннім, оскільки «з моменту укладення договору в набувача виникають обов'язки вчинити певні дії в інтересах відчужувача, а відчужувач має право вимагати виконання дій, передбачених договором» [7, с. 874]. На думку Р. А. Майданика, спадковий договір є «одностороннім, консенсуальним, безоплатним або оплатним, алеаторним, особистого характеру, довготривалим, з ускладненим порядком зміни і дострокового розірвання правочином з надання послуг під умову відчуження на користь набувача належного відчужувачеві майна на випадок його смерті» [4, с. 357].

З. В. Ромовська стверджує, що спадковий договір є двостороннім правочином і одностороннім договором, оскільки відчужувач у спадковому договорі не має обов'язків – це пояснюється особливістю цього інституту [8, с. 16]. На думку В. В. Луця та А. Б. Гриняка, спадковий договір необхідно розглядати як договір двосторонньо зобов'язуючий, оскільки цей правочин являє собою погоджену дію двох сторін, обтяжену обов'язками. Набувач, крім прав (право власності на майно відчужувача, право вимагати розірвання договору в разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача), має ще й обов'язки (виконувати розпорядження відчужувача і вчинити певну дію майнового або немайнового характеру). На відчужувача, крім належних йому прав (робити певні розпорядження, вимагати від набувача вчинення визначених умовами договору дій майнового або

немайнового характеру), покладаються ще й обов'язки (обов'язок не відчужувати майно, визначене спадковим договором, обов'язок забезпечити схоронність цього майна та належного ставлення до нього) [9, с. 34].

На нашу думку, спадковий договір є двостороннім, оскільки права та обов'язки за ним виникають як у відчужувача, так і в набувача. Зокрема, відчужувач бере на себе обов'язок передати житло у спільну власність подружжя-набувача. Цей обов'язок може бути підкріплений здійсненням уповноваженою відчужувачем особою контролю за виконанням спадкового договору після його смерті. На користь двосторонності цього договору свідчить і заборона відчуження житла, у тому числі і за заповітом, яке є предметом спадкового договору.

Водночас науковці одностайні у тому, що спадковий договір є оплатним, оскільки набувач (подружжя) отримує визначене у договорі майно (житло), а відчужувач – певні дії майнового або немайнового характеру з боку набувача (подружжя). Ця ознака дозволяє відмежувати спадковий договір від заповіту та договору довічного утримання. Суттєвою різницею між договором довічного утримання та спадковим договором є те, що за договором довічного утримання набувачі одразу отримують майно у їх власність, а взамін зобов'язуються утримувати та доглядати за відчужувачем довічно. Натомість за спадковим договором набувачі отримують майно у власність лише після смерті відчужувача.

Отже, вищевикладене дозволяє зробити висновок, що спадковий договір, за яким у подружжя може виникнути право спільної власності на житло, є договором про передачу права власності на майно, оплатним, двостороннім (двосторонньо-зобов'язуючим), фідучіарним (заснований на довірливих відносинах сторін), алеаторним (подружжя-набувач не може бути впевненим, що вчинені ними дії майнового або немайнового характеру будуть еквівалентними вартості отриманого житла) та має особистісний характер.

Література

1. Гандзюк А. Юридична сутність поняття «спадковий договір» / А. Гандзюк // Юриспруденція. Теорія і практика. – 2005. – № 11. – С. 31.
2. Мазуренко С. В. Спадковий договір у цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / С. В. Мазуренко. – Одеса, 2004. – С. 83, 90.
3. Аномалії в цивільному праві України: навч. – практ. посібник // Відп. ред. Р. А. Майданик. – К.: Юстініан, 2007. – С. 366.
4. Васильченко В. Спадковий договір: деякі міркування з приводу нормотворчості / В. Васильченко // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 36.

5. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – [2-е вид, перероб. і доп.]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т. II. – С. 1077.

6. Оніщенко О. В. Деякі питання правового регулювання суб'єктного складу спадкового договору / О. В. Оніщенко // Юриспруденція. Теорія і практика. – 2007. – № 10. – С. 3.

7. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К.: Істина, 2004. – С. 874.

8. Ромовська З. Проблеми спадкового договору / З. В. Ромовська // Юридична практика. – 2003. – № 44 (306). – С. 16.

9. Луць В. В., Гриняк А. Б. Окремі питання спадкового договору в цивільному праві України / В. В. Луць, А. Б. Гриняк / Юридична Україна. – № 9. – 2009. – С. 34, 35.

УДК 342.95:347.82:368.032.2 (043.2)

Засць О. М., к.ю.н., доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса

НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХУВАННЯ АВІАЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Україна як член Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО) і держава реєстрації цивільних повітряних суден, держава розробника та виробника авіаційної техніки, держава експлуатанта взяла на себе зобов'язання забезпечувати безпеку цивільної авіації [1]. Забезпечення безпеки цивільної авіації – комплексний процес, який передбачає забезпечення безпеки польотів, захист цивільної авіації від актів незаконного втручання (авіаційну безпеку) та захист навколишнього середовища від шкідливого впливу з боку авіації (екологічну безпеку).

Важливою складовою вітчизняної державної політики щодо забезпечення безпеки польотів повітряних суден цивільної авіації є її нормативно-правове забезпечення. Так, основу правового регулювання даної сфери державного управління складають:

- Повітряний кодекс України;
- Закон України «Про транспорт»;
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду за забезпеченням безпеки руху на транспорті»;
- Указ Президента України «Про Державну службу України з нагляду за забезпеченням безпеки авіації», із змінами, внесеними згідно з Указом Президента від 16.08.2004 за № 912/2004;